

Universitat de Barcelona
Facultat de Formació del professorat
Departament de Didàctica de les Ciències Socials

TESI DOCTORAL

ANÀLISI DELS ESPAIS DE PRESENTACIÓ ARQUEOLÒGICS DE L'EDAT DELS METALLS

Programa de Doctorat: Didàctica de les Ciències Socials i Patrimoni.
Bienni 2003-2005

Clara Masriera i Esquerra
Director: **Dr. Joan Santacana i Mestre**

Barcelona, 2007

CAPÍTOL IV: METODOLOGIA D'ANÀLISI

1.- Antecedents i presentació de la recerca

El marc teòric en el qual s'insereix aquest estudi sobre avaluació de l'eficàcia¹⁹⁷ didàctica dels jaciments arqueològics reconstruïts a escala real versus aquells

---

¹⁹⁷ Pérez Santos, E (2000): Estudio de visitantes en museos. Metodología y aplicaciones. Gijón (Asturias): Ediciones Trea, S.L. Pàgs. 127-128: "Uno de los objetivos más importantes de los estudios de visitantes es el de evaluar e incrementar la eficacia de las exposiciones o la eficiencia de los museos y otras instituciones similares. Definir y determinar en qué consiste dicha eficiencia es una tarea difícil, máxime si tenemos en cuenta su aplicación a un tipo de instituciones que no pueden ser únicamente valoradas en términos económicos. A pesar de lo cual, parece imprescindible contar con medidas numéricas específicas de éxito, que permitan cuantificar al mismo tiempo que cualificar las acciones y resultados obtenidos".

tan sols consolidats és totalment erm. Fins al moment no han transcendit recerques sobre aquesta temàtica més enllà d'estudis de públic localitzats per jaciments i, en tot cas, en la majoria de casos són jaciments que no es troben ni en territori català ni espanyol.

Tanmateix, l'objectiu analític més important d'aquest estudi és veure justament fins a quin punt la presentació de jaciments arqueològics reconstruïts a mida real de la protohistòria és eficaç per comprendre el període històric. Aquest objectiu doncs defineix la metodologia emprada per la recerca que prové de camps interdisciplinars, per tal de fer una anàlisi profunda des d'una perspectiva explicativa que vol arribar a generar unes conclusions que apuntin a futures línies d'intervenció en la presentació de jaciments arqueològics i línies d'investigació.

2.- Justificació i interès de l'estudi

És una visió compartida la dificultat de transmetre el coneixement a partir dels jaciments arqueològics sense que aquests tinguin elements interpretatius. Al llarg de la història de la intervenció en jaciments arqueològics per ser presentats al públic, trobem dos elements interpretatius bàsics:

a) Aquells jaciments que es mostren a partir de rètols, panells i/o cartells. És a dir elements interpretatius textuais. Les ruïnes arqueològiques d'aquests jaciments han estat consolidades, és a dir, que se'ls hi ha realitzat la mínima intervenció perquè es conservin tal i com s'han trobat. En aquest sentit, i a partir, d'ara, parlarem d'aquest model amb les sigles JC (Jaciments Consolidats).

b) Aquells jaciments que es presenten a partir de la reconstrucció a mida real, ja sigui *in situ*, traslladant el conjunt en un nou espai o reproduint-

lo escala real en un subsòl a part. A partir d'ara, i per tal de fer més senzilla la lectura, aquests jaciments estaran representats per les sigles JR (Jaciments Reconstruïts).

Fins el dia d'avui, en la línia del que s'ha assenyalat a l'inici d'aquest capítol, els estudis fets en el camp de l'avaluació de l'eficàcia didàctica d'aquest segon grup de jaciments és pràcticament inexistent, o bé, tan sols queda relegat a l'interior de la institució sense publicitar els resultats. En tot cas, s'han portat a terme petits estudis de públic o d'impacte en museus a l'aire lliure de diversos períodes històrics arreu d'Europa¹⁹⁸. D'aquesta manera, malgrat que tan a l'estat Espanyol com a Catalunya ja s'han portat a terme alguns estudis interessants sobre avaluació de públic en museus tancats¹⁹⁹, en el camp concret de l'avaluació de l'eficàcia cognitiva i comunicativa dels jaciments arqueològics, fins el moment, en desconeixem la seva existència tot i ser reconeguda la dificultat de comprensió d'aquests per un públic general. És en aquest sentit, que podríem apuntar que fins fa pocs anys, l'arqueologia en el nostre país ha quedat relegada principalment a la comprensió d'una elit que tenia les claus interpretatives a nivell científic. Sí que s'aprecia, en canvi, una tendència a l'alça a nivell estatal a debatre i investigar al redós del patrimoni arqueològic i la seva museïtzació²⁰⁰. Tanmateix, són molt poques les

¹⁹⁸ Aquest és el cas de l'estudi fet en el parc arqueològic d'Unteruhldingen (Alemanya) l'any 2002: Strassmeir, A. (2002/03) Op. Cit., o l'estudi d'impacte dels jaciments arqueològics urbans presentat al Congrés APPEAR pel Dr. Mikel Asensio: Asensio, M. et al. (2005) El impacto de los yacimientos arqueológicos urbanos: un viaje de ida y vuelta. APPEAR. Urban pasts and urban futures: bringing urban archaeology to life enhancing urban archaeological remains. International and Interdisciplinary Symposium. Brussels.

¹⁹⁹ Vegeu l'exemple del Museu Marítim de Catalunya: Asensio, M.; Pol, E. & Gomis, M. (2001) Planificació en Museologia: el caso del Museu Marítim de Barcelona. Barcelona: Angle editorial.

²⁰⁰ Testimoni d'aquest fet són els prolífics i diversos congressos que s'han portat i es porten a terme, com les successives celebracions del "Congrés Internacional de Musealització de Jaciments Arqueològics" iniciats l'any 2000 i del qual se'n organitzen bianualment en diferents ciutats de l'estat espanyol. Així com la Trobada Internacional: "Innovaciones en museos arqueológicos: un panorama sobre recientes experiencias en Europa" organitzat pel Museu Arqueològic d'Alacant (MARQ) el desembre del 2006. Aquestes reunions són un important punt de trobada per conèixer els diferents projectes museològics aplicats al patrimoni arqueològic que es porten a terme. Manquen però els dos camps objecte d'aquesta tesi, la reconstrucció arqueològica i la seva eficàcia comunicativa pel gran públic.

experiències portades a terme en el camp de la reconstrucció de jaciments arqueològics i la seva eficàcia comunicativa²⁰¹.

Per tant, l'estudi presentat pretén ser un experiment o primera aproximació en el camp del funcionament i eficàcia comunicativa dels jaciments arqueològics reconstruïts. Pensem que és de fonamental importància iniciar estudis en aquest àmbit per tal d'oferir al públic un millor i més aproximat coneixement del passat, així com un major respecte, gaudi i preservació vers els béns immobles patrimonials. A més, l'estudi també vol ser una eina d'utilitat per professionals en el camp del patrimoni ja que ofereix una opinió contrastada sobre l'eficàcia de les intervencions museogràfiques a camp obert.

3.- Objecte d'estudi.

L'objecte d'estudi d'aquesta recerca s'emmarca en l'àrea del patrimoni arqueològic en el seu sentit més ampli. Per una banda, aquell patrimoni que presenta unes condicions de valorització mitjançant la seva presentació al públic i, per altra banda, el que forma part del període històric de la Protohistòria Europea, altrament anomenada l'Edat dels Metalls, definit cronològic i geogràficament en el primer capítol. En definitiva, l'objecte d'estudi queda acotat en aquell patrimoni arqueològic presentat al públic de la protohistòria europea²⁰². Per abordar aquesta temàtica hem seguit tres línies d'investigació en paral·lel que tot seguit s'especifiquen.

²⁰¹ La llei del patrimoni espanyol de 1985 és molt restrictiva en el camp de les reconstruccions, parteix de principis obsolets i dificulta molt intervencions de restitucions i/o similars. Per altra banda, en el món acadèmic es viu al marge de tot allò que es considera divulgació. Aquests dos motius combinats comporta que l'estat espanyol es trobi en un cert retard en aquest sentit.

²⁰² Aquesta divisió entre patrimoni existent i patrimoni presentat, en els moderns estudis de turisme cultural és coneguda amb el nom de recursos patrimonials, és a dir, el potencial patrimonial que té un territori i producte cultural que han estat presentats al públic de forma que puguin ser "adquirits".

3.1.- Recull dels jaciments arqueològics de la Protohistòria Europea:

El primer pas portat a terme per tal de tenir un coneixement ampli de quins eren els jaciments arqueològics coneguts del període, fou efectuar un recull de tots ells en el marc territorial europeu, delimitant Europa pels Urals, la mar Negra, la Mediterrània i l'Atlàntic.

Aquest recull va efectuar-se a través dels manuals de referència de la protohistòria europea²⁰³, pel fet que són els documents que ens donen el nom dels jaciments epònims del període a través dels qual es dibuixa el discurs històric. L'objectiu principal era detectar i destriar aquells jaciments a partir dels quals s'ha elaborat la base del discurs existent sobre el període històric que ens ocupa.

En paral·lel, es cercà la presència d'aquests jaciments en mitjans divulgatius de comunicació com és Internet o les guies de viatge, a través dels quals s'arriba al gran públic.

Així, en primer lloc es va dur a terme la cerca de la presència o absència dels jaciments arqueològics detectats a Internet. Aquesta recerca es realitzà durant tres mesos de l'any 2004, de l'1 de març al 31 de maig, a través de cercadors generals com són el google i el yahoo, a més a més, de cercadors especialitzats²⁰⁴. El resultat fou de 447 jaciments recollits a la primera part, tan sols, 174 són presents a la xarxa (un 38,9% del total). Dels que tenien presència a la xarxa, 38 pàgines web (21,8%), tal com veurem a l'anàlisi, eren portals d'Internet que permetien una certa interactivitat en el visitant.

---

²⁰³ Aquests manuals han estat citats amb anterioritat en la nota 83 del capítol II d'aquest treball.

²⁰⁴ Aquests cercadors han estat citats a la nota 91 del capítol II del present treball.

Per últim, s'estudià la presència dels 447 jaciments recollits en els manuals de referència a les principals guies de viatges de diferents països²⁰⁵. Un total de 94 (21%) jaciments van ser localitzats en aquestes guies.

Inicialment, l'objectiu d'aquesta primera recerca era detectar aquells jaciments que utilitzaven l'arqueologia experimental i la reconstrucció a mida real dels jaciments, per tal de ser presentats al públic. Aquest ha estat el procés que s'ha seguit amb la recerca efectuada a través de diferents fonts. Tot i que aquesta ens hauria d'haver permès identificar aquells centres objecte del nostre estudi, aquests els hem pogut conèixer a través de la tècnica anomenada *snowball sample*²⁰⁶.

A partir d'aquesta primera recerca, hem configurat dos grans blocs de models presentació de jaciments arqueològics de l'Edat dels Metalls, per tal de comparar la seva major o menor eficàcia comunicativa davant el públic. Un primer bloc estaria format per aquells jaciments que han apostat per fer-se comprensibles mitjançant solucions explicatives en panells a través de text i/o imatges, i que les seves restes tan sols han estat consolidades. Tal com s'ha esmentat amb anterioritat, apartat dos d'aquest capítol, aquesta tipologia estarà encapçalada per les sigles JC.

Un segon bloc serien els que han anat més enllà dels cartells explicatius i han reconstruït part o la totalitat del jaciment per tal de mostrar l'escala real del lloc en èpoques passades, tal com s'ha esmentat en l'apartat dos d'aquest mateix capítol, aquesta tipologia es mostrarà amb les sigles JR.

---

²⁰⁵ Les guies utilitzades es citen a la nota a peu de pàgina número 86 del present treball.

²⁰⁶ Aquesta tècnica s'explica posteriorment a la pàgina 283 al peu de pàgina número 214.

Dins aquest segon grup, també trobem tota una varietat de models, que podríem classificar segons la seva naturalesa tal i com va proposar el Dr. Joan Santacana en la seva tesi doctoral²⁰⁷. Aquesta primera classificació està pensada per una àmplia cronologia que va des de la Prehistòria al segle XIX i es basa fonamentalment en el concepte d'intervenció territorial emprat. Donada la seva importància pel marc teòric d'aquesta recerca, és important que tot i el perill de repetir-nos, especifiquem clarament les classificacions existents i la que nosaltres hem adoptat. Així doncs, els models fonamentals són:

a) Model skansen o de trasllat: L'autor fa una divisió tripartida encapçalada pel model anomenat *skansen* i que, fa referència a aquells elements immobles arqueològics o arquitectònics que han estat objecte de trasllat des del seu lloc original a un altre de nou preparat ex professo. Es tracta d'un dels models més antics d'Europa i, el paradigma és justament l'*Skansen* d'Estocolm, un antic jardí reial donat per l'estat suec per instal·lar-hi un conjunt important d'edificis procedents de tot el reialme. La contracció territorial de l'estat suec en la història contemporània, amb pèrdues importants d'espais com tota la part occidental del reialme format per Noruega, va portar als nacionalistes suecs a concentrar a la capital exemples del que havia estat el passat gloriós de la cultura popular sueca.

És un model que compte amb animacions en viu, tallers artesanals en funcionament, atraccions infantils, parc zoològic amb representació de les

²⁰⁷ Aquesta classificació es va apuntar per primera vegada a la tesi doctoral del Dr. Joan Santacana: Santacana, J. (1994) Didáctica del patrimonio arqueológico: el proyecto del poblado ibérico de Alorda Park o les toixoneres de Calafell. Director: Dr. Isidoro Gonzalez Gallego. Valladolid: Universidad de Valladolid [inèdita]. La classificació apareix implícita i explícitament als següents treballs: Santacana, J. (2005) Museografía didáctica, museos y centros de interpretación del patrimonio histórico. En Santacana, J.; Serrat, N. (coords.) Museografía Didáctica. Barcelona: Editorial Ariel. Pàgs. 63-101. Santacana, J. (1995) Los parques arqueológicos en Europa. Noticia de unos espacios didácticos desconocidos hasta ahora en España. En: Iber, Didáctica de las Ciencias Sociales, número 3. Barcelona: Editorial Graó. Pp. 100-112.

espècies animals de l'àmbit bàltic i innumbrables esdeveniments culturals i científics. El model s'ha estès per tot el nord i centre d'Europa, i gaudeix d'un gran prestigi popular i científic.

b) Model de restitució in situ: Aquest segon model és també molt antic i consisteix en intentar donar al jaciment arqueològic el suposat aspecte que tenia originàriament. En aquest sentit és molt antic i es podria remuntar a alguns dels treballs fets a Pompeia a finals segle XIX. L'autor diferencia els termes de reconstrucció, restitució i interpretació arquitectònica. Entén per reconstruir el procés de tornar a posar en el seu lloc els elements caiguts, d'una manera semblant als tractaments anastilosos emprats en els grans monuments de l'antiguitat. El terme restituir l'entén com tornar a col·locar elements que hi manquen fins a donar la forma original i, en aquest cas, els precedents més immediats poden ser els treballs de Viollet-le-duc també al segle XIX; finalment, els processos de interpretació arquitectònica s'entenen en aquest model com l'intent de construir materialment, basat en pràctiques d'arqueologia experimental les diverses hipòtesis que sobre un jaciment existeixen. Per tant, aquest model es presenta en variants més o menys rigoroses, i l'autor que ho aplica al jaciment arqueològic d'*Alorda park* (Calafell, Baix Penedès) s'inspira directament amb el fortí de l'Edat del Ferro d'Eketorp a Suècia i esmenta un gran nombre de jaciments intervinguts amb pautes semblants. Aquest segon model vol ensenyar mitjançant el mètode científic, ja que parteix de l'arqueologia experimental, i també recull una finalitat didàctica pel fet que està destinat a fer comprendre el passat a un públic d'ampli espectre. Al mateix temps, té finalitats turístiques, en la mesura que intenta posar l'arqueologia en el camp del turisme cultural.

c) Model de rèplica: Es basa en la creació de rèpliques de monuments, edificis o conjunts arqueològics, prèviament interpretats des del punt de vista constructiu. Aquestes rèpliques es solen fer en indrets més o menys allunyats del lloc original, i la seva funció gairebé sempre és turística, encara que pot partir de principis científics i experimentals rigorosos o bé, pot tractar-se de rèpliques en funcions exclusivament lúdiques que recorden els parcs temàtics. Els models de rèplica més antics tenen com a origen el desig de mostrar excavacions arqueològiques molt espectaculars que no són visitables o visibles, ja sigui per la naturalesa dels materials – fusta, establiments palafítics, etc.- o bé, per el lloc on s'ubiquen – sota de poblacions actuals, espais naturals d'accés prohibit o difícil, etc. - . En els darrers anys, aquests models han proliferat gràcies a l'empenta de l'arqueologia experimental que els ha pres com a model amb la finalitat de reproduir processos tècnics constructius o fins i tot ambientals. Els models citats per l'autor de la classificació són el de Plymouth (Massachusetts) i alguns jaciments arqueològics centreeuropeus. Aquest model de rèplica ha estat objecte d'un experiment interessant al parc arqueològic Magí Inglada del Vendrell²⁰⁸.

La classificació de J. Santacana té en compte que cada un dels models pot integrar diversos elements dels que en destaca els següents: l'element didàctic, l'element turístic i l'element d'arqueologia experimental, que es poden donar de forma conjunta o bé per separat.

²⁰⁸ Aquest petit parc arqueològic de rèplica conté un conjunt de cases construïdes seguint les pautes proporcionades per l'excavació arqueològica del Barranc de Gàfols a Ginestar (Ribera d'Ebre, Tarragona), un dolmen de cambra de la Catalunya central i, un petit forn de ferro traslladat provinent d'un indret afectat per la construcció d'una autopista del terme del Vendrell. Aquest conjunt va ser la seu del laboratori experimental d'arquitectura protohistòrica de la Universitat de Barcelona, que un cop finalitzada l'experimentació, el municipi del Vendrell va decidir conservar-ne alguns dels exemples experimentats. Morer, J.; Belarte, M.C.; Sanmartí, J. & Santacana, J. (2001). El laboratori d'arquitectura protohistòrica de la Universitat de Barcelona. En Belarte, M.C.; Pou, J.; Sanmartí, J. & Santacana, J. (eds.) *Arqueomediterrània*, 6. Tècniques constructives d'època ibèrica i experimentació arquitectònica a la Mediterrània. Barcelona: Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona.

En els exemples construïts des de la dècada dels anys setanta del segle XX, l'arqueologia experimental és un dels elements centrals, encara que no hi manca mai cap dels altres dos elements.

Una altra classificació possible segons la naturalesa de la reconstrucció és la que fa Claus Ahrens en el seu llibre²⁰⁹ basat en reconstruccions a escala real de jaciments prehistòrics. Es tracta d'una classificació basada en elements funcionals que no s'exclouen. L'autor parteix d'un coneixement exhaustiu dels jaciments arqueològics europeus des de finals del segle XIX fins a les darreries del segle XX. Els períodes cronològics als quals fa referència la seva classificació és des de la Prehistòria fins a l'Edat Mitjana. Fa una anàlisi exhaustiva dels treballs fets al nord i centre d'Europa, encara que no esmenta ni els Estats Units, ni els països de l'Europa mediterrània i occidental. L'autor classifica els museus a l'aire lliure de la Prehistòria per períodes històrics i per elements funcionals com:

- a) Museus a l'aire lliure
- b) Parcs arqueològics
- c) Reconstruccions experimentals
- d) Reconstruccions "in situ"
- e) Tallers històrics

3.2.- Anàlisi comparativa de cas: jaciments ibèrics consolidats versus jaciment ibèric reconstruït

Partim de la hipòtesi que la fórmula de presentar els jaciments arqueològics a

---

²⁰⁹ Ahrens, C (1990). Wiederaufgebaute Vorzeit. Archäologische Freilichtmuseen in Europa. Neumünster: Karl Wchholtz Verlag. Aquest resulta ser un dels treballs més complets en el camp de la interpretació del patrimoni arqueològic a l'aire lliure a Europa, ja que recull la pràctica totalitat dels jaciments intervinguts i museïtzats amb les excepcions esmentades. Per altra banda, es tracta d'un manual molt ben il·lustrat que permet seguir visualment tots els conceptes que s'expliquen en el text.

escala real, és a dir, JR, constitueix una recepta didàctica que pot resoldre el buit o dificultat assenyalada de comprensió dels assentaments arqueològics. Per tal que la recerca pugui aplicar-se en un camp conegut, proper i factible, es porta a terme un estudi de cas comparant el valor didàctic de dos models de presentació en cinc jaciments ibèrics de Catalunya que formen part de “La Ruta dels Ibers” organitzada pel Museu d’Arqueologia de Catalunya. Els cinc jaciments han estat escollits pel fet que les empreses i/o institucions gestionadores tenen organitzat un sistema de recompte de visitants a través de l’entrada al recinte²¹⁰. Això ha comportat que es pogués recopilar el número de visitants anuals en cada un dels jaciments des de l’any 1998 fins el 2005²¹¹. Un altre dels criteris emprats per seleccionar els llocs objecte d’estudi ha estat que entre els escollits hi haguessin representats els dos models de presentació que volem comparar: el reconstruït i el consolidat. Es concreta en els jaciments de La Ciutadella Ibèrica de Calafell (Penedès, Tarragona), Ullastret (Girona), El Molí d’Espígol (Tornabous, Lleida), el Turó de Ca n’Oliver (Cerdanyola del Vallès, Barcelona) i La Moleta del Remei (Alcanar, Tarragona).

3.2.1.- Estudi quantitatiu:

Amb la finalitat de tenir una base empírica clara, l’anàlisi s’ha portat a terme a nivell del territori català en jaciments que formen part d’una mateixa època i cultura, la ibèrica.

²¹⁰ Dins aquest grup de cinc jaciments, ens hem trobat que tan sols n’hi ha dos que obren al públic durant tot l’any i tots els dies de la setmana. Seria el cas del jaciment d’Ullastret (Girona) i La Ciutadella Ibèrica de Calafell (Tarragona). Per altra banda, El Molí d’Espígol (Tornabous, Tarragona), El Turó de Ca n’Olivé (Cerdanyola del Vallès, Barcelona) i La Moleta del Remei (Alcanar, Tarragona) tan sols obren al públic els caps de setmana.

²¹¹ Tal com s’adjunta a l’annex 3, on es poden veure el recompte de públic de diversos anys, no en tots els jaciments ni en tots els anys s’ha pogut recopilar aquesta documentació. Agraïm a les entitats gestionadores dels jaciments la confiança en traspasar-nos aquesta informació.

Per tal de conèixer el perfil de visitants, el seu grau de coneixement de la cultura ibèrica i el seu grau de satisfacció de la visita, s'ha optat per fer una doble enquesta al públic, una en entrar²¹² que ens ha de permetre conèixer el tipus de públic i els coneixements previs que tenen, i una altra en sortir²¹³ per tal de conèixer per una banda, si el coneixement sobre la cultura ibèrica havia canviat i, per altra banda, el seu grau de satisfacció de la visita. En aquests assentaments s'hi ha realitzat un total de 1225 enquestes, 598 han estat enquestes prèvies a la visita i 627 una vegada el públic ja havia realitzat la visita. És necessari remarcar que les enquestes han estat anònimes i no s'ha identificat cada un dels enquestats, de manera que el públic que ha realitzat l'enquesta d'entrada i la de sortida, pot diferir.

3.2.2.- Estudi qualitatiu:

En paral·lel a l'estudi quantitatiu, s'ha fet un recull no exhaustiu però molt complet dels jaciments arqueològics reconstruïts a Europa i Estats Units, per tal de comparar el seu funcionament i valor didàctic amb l'assentament ibèric reconstruït de Calafell i amb la finalitat de fer un primer guió d'anàlisi que ha servit per dissenyar les enquestes. Al mateix temps, s'ha realitzat una anàlisi *in situ* dels jaciments reconstruïts més importants que trobem citats en la bibliografia. En aquesta última anàlisi, no s'ha seguit un criteri cronològic estricte estudiant i analitzant tan sols aquells equipaments de l'Edat dels Metalls, sinó que s'ha seguit un criteri morfològic de la forma de presentació de les restes reconstruïdes. Els llocs escollits són importants perquè tenen una tradició històrica al darrera d'anys de funcionament amb més o menys èxit.

---

²¹² A l'Annex núm. 4 es reproduïx un model de l'enquesta efectuada als visitants a l'entrada del recinte.

²¹³ A l'Annex núm. 5 s'adjunta còpia del model de l'enquesta realitzada als visitants a la sortida del jaciment.

El coneixement que tenim d'aquests jaciments, tot i que en una primera recerca vam pretendre conèixe'ls a través de manuals de referència, guies de viatge i Internet, tal com s'ha esmentat en la primer part del capítol II; finalment, els hem conegut mitjançant la tècnica anomenada *snowball sampling*²¹⁴. Així doncs, ha estat a partir de la coneixença dels centres de Lejre (Dinamarca), l'Archéodrome (França), Eketorp (Suècia) i Williamsburg (EUA), que se'n han conegut d'altres, ja fos a través de les entrevistes realitzades al personal, llegint articles i llibres relacionats amb ells o bé fent cerca a través d'Internet. En els centres visitats s'hi ha portat a terme una anàlisi qualitativa a través de les tècniques de l'observació participant i les entrevistes semi-estructurades al personal i públic. En relació a la transcripció de les entrevistes realitzades al personal dels diferents centres, hem fet referència a aquests a través del nom "informant 1 (I1)", informant 2 (I2)", etc. Aquests noms ens han permès preservar l'anonimat de les persones entrevistades, fet que se'ns va demanar personalment.

4.- Problemàtiques de la recerca a tenir presents

És necessari apuntar que aquesta tesi no té un caràcter prospectiu. Es fa una anàlisi comparada i focalitzada per veure les diferències en el valor didàctic de dos models de presentació del patrimoni arqueològic i no vol fer previsions de com evolucionarà ni recomanacions per varies raons:

1. Són recerques que serveixen per un lloc i un moment, és a dir, que les reconstruccions poden ser una eina útil a nivell social, arqueològic, polític, econòmic, geogràfic, etc. en un lloc i en un moment però no en altres.

²¹⁴ En la recerca en Ciències Socials, la *snowball sampling* és una tècnica sovint utilitzada en poblacions amagades amb les quals es té una dificultat per accedir-hi des del camp de la investigació. [Snowball sampling. (2006, June 28). In Wikipedia, The Free Encyclopedia. Retrieved 13:15, October 30, 2006, from http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Snowball_sampling&oldid=61043542

Aquest estudi el que també vol és donar a conèixer un possible model de presentació del patrimoni arqueològic que alberga en sí les possibilitats d'ampliar el coneixement científic del lloc, al mateix temps que es fa comprensible per un públic ampli, tot i que entenem que aquesta no és la única solució per mostrar aquest patrimoni i que les solucions cal que responguin a molts factors.

2. El ràpid envelliment de la recerca i avui més que abans. El temps que un investigador/a tarda a fer la recerca no està en consonància amb la rapidesa en la qual sorgeixen noves investigacions i informacions que nodreixen la recerca presentada. El mercat informacional i les eines per tal d'accedir-hi són cada vegada més àmplies en un món cada vegada més connectat a través de diferents mitjans.

3. El fet que la major part de reconstruccions arqueològiques portades a terme fins al moment, es troben en zones amb llengües que són de difícil comprensió per nosaltres – polonès, suec, danès, lituà - , ja que una de les finalitats de moltes d'aquestes reconstruccions és el seu caràcter nacional, de manera que la recerca que es fa al seu voltant és en la llengua d'origen i tot just alguns jaciments han començat a publicar alguns articles en anglès, alemany o francès. Aquest punt també ha ocasionat el desconeixement de molts d'aquests centres per part d'algunes recerques fetes al nostre país²¹⁵.

5.- La recerca empírica

Per tal de demostrar i analitzar el grau d'eficàcia didàctica de dos models de presentació del patrimoni arqueològic, ha estat necessari utilitzar tècniques d'ordre

---

²¹⁵ Aquest és el cas de la tesi del Dr. Joan Santacana. Santacana, J. (1994) Op. Cit.

qualitatiu i quantitatiu que ens han ajudat a conèixer, comprendre i avaluar el panorama presentat.

L'ús de diferents i diverses tècniques que conflueixen en una problemàtica semblant és precisament el punt fort d'aquesta recerca, ja que comprovem i contrastem la problemàtica des de diferents punts de vista, intentem trobar quines són les tècniques que millor ens ajuden a apropar-nos a les hipòtesis plantejades i quines respostes ens donen.

Així doncs, s'han utilitzat tècniques d'ordre qualitatiu (entrevistes semi-estructurades, observació participant) i, tècniques d'ordre quantitatiu (enquestes i anàlisi documental). Tot seguit detallarem les dades analitzades de cada una de les tècniques.

5.1.- Tècniques qualitatives:

Aquest apartat l'hem dividit en diferents subapartats que ens ajudaran a conèixer els objectius d'aquest estudi de caire qualitatiu, el perfil dels entrevistats, la tipologia de les entrevistes, el guió emprat i els llocs on s'ha realitzat l'observació participant; tot plegat per finalitzar amb l'anàlisi del contingut de les entrevistes realitzades que es presenta en el capítol V del present treball.

5.1.1- Objectius de l'anàlisi qualitativa:

Abans d'entrar en profunditat a enfocar la hipòtesi central de la recerca, que fa referència a l'eficàcia didàctica de determinats equipaments de caire arqueològic, hem cregut important conèixer de primera mà què en pensaven d'aquesta temàtica els responsables i el personal tècnic i científic d'alguns d'aquests equipaments.

Això és important perquè ajuda a formular les bases del subsegüent estudi quantitatiu. Els objectius que ens proposem doncs en aquesta primera part són variats, però tots ells fan referència al posicionament dels responsables dels equipaments enfront de la disjuntiva reconstruir / no reconstruir, replicar a escala 1:1 / no replicar i, sobretot, sostenibilitat econòmica i financera d'aquestes intervencions, la qual cosa ens porta a analitzar models de gestió. És ben clar que ens calia conèixer també quin era l'estat de la qüestió pel que fa als estudis de públic, ja que aquesta mena de recerques, sovint, es fan amb caràcter intern i, moltes vegades no es publiquen, la qual cosa fa que siguin inexistents per la bibliografia científica, però que en canvi, tot investigador els ha de tenir en compte. Aclarir aquest extrem era fonamental, ja que en el cas que hi haguessin importants estudis de públic, nosaltres disposaríem d'elements de contrast i de referència; contràriament, s'hi ha manca d'aquests estudis, la nostra recerca seria pionera però se'n ressentiria, ja que no podríem comptar amb cap mena de comparació en l'àmbit territorial català.

Per tant, i per tal d'assolir els resultats proposats, en l'anàlisi qualitativa intentem el que segueix:

- Conèixer l'opinió dels responsables dels centres d'arqueologia experimental i jaciments arqueològics sobre el finançament.
- Conèixer l'opinió dels centres d'arqueologia experimental i jaciments arqueològics sobre el sistema de gestió dels responsables
- Conèixer l'opinió dels responsables dels centres d'arqueologia experimental i jaciments arqueològics sobre evolució i tipologia de públic
- Conèixer l'opinió dels responsables dels centres d'arqueologia experimental i jaciments arqueològics sobre la reconstrucció en arqueologia
- Conèixer l'opinió dels responsables dels centres d'arqueologia experimental i jaciments arqueològics sobre la comprensió de les restes arqueològiques pel públic.
- Obtenir informació que ens guiï en el disseny de l'enquesta

5.1.2.- Perfil dels entrevistats

Per aquest estudi s'han escollit diferents perfils d'entrevistats que tenen una relació directa amb l'objecte d'estudi: el patrimoni arqueològic presentat al públic.

Ens centrem en una doble tipologia d'entrevistats. En primer terme, aquells que formen part de centres de referència internacionals i, en segon terme els que pertanyen als cinc equipaments analitzats en el present estudi.

Dins d'ambdues tipologies trobaríem diferents perfils de persones entrevistades que hem classificat de la següent manera:

- El perfil de l'arqueòleg: Aquest seria un tipus de persona que té com a objectiu personal i professional l'estudi científic de les restes arqueològiques sorgides arran d'una excavació.
- El perfil del gestor: El perfil de gestor estaria definit per aquell professional que ha adquirit la metodologia, les tècniques i els coneixements adequats per tal d'administrar un centre, en aquest cas, d'arqueologia.
- El perfil del guia / monitor / informant: El guia o monitor cultural seria la persona encarregada de dinamitzar, informar i orientar el públic perquè aquest obtingui una visita satisfactòria del lloc. És la persona que manté un contacte més directe amb el públic.
- El perfil del director: En alguns casos, la figura de director l'assumeix la mateixa persona que gestiona un centre. De totes maneres, aquest perfil es definiria per ser aquella persona que mou el centre cap a un punt determinat al qual el vol fer arribar.

5.1.3.- Tipologia de les entrevistes

En el diccionari de Sociologia de Fairchild²¹⁶ es defineix l'entrevista com "l'obtenció d'informació mitjançant una conversa de naturalesa professional".

El tipus d'entrevista escollit per aquesta recerca és la no estructurada, sense qüestionari però amb unes preguntes guia. Aquesta decisió raonada es deu al fet que aquesta tipologia d'entrevista sobretot s'utilitza en els estudis exploratoris previs a investigacions projectades per tal d'obtenir un coneixement bàsic, del que no es té, de la població i el camp de la investigació, així com quan la investigació fa referència a un tema difícil o l'univers és molt heterogeni²¹⁷. Dins d'aquest grup d'entrevistes no estructurades, l'escollida per aquest estudi és la que anomenem entrevista semiestructurada –també anomenada oberta o en profunditat - i que es basa en l'elaboració d'un guió d'entrevista que permetrà dialogar amb l'entrevistat de forma oberta però amb uns temes marcats del que es vol conèixer la informació.

No s'ha escollit l'entrevista estructurada, ja que implica limitacions alhora d'obtenir informació pel fet que les preguntes són de resposta tancada. Aquest fet es resol amb l'entrevista dirigida que presentem, ja que permet que l'entrevistador/a adapti la forma i l'ordre de les preguntes; sol ser col·loquial, espontània, informal. L'entrevista no dirigida emprà un mínim de preguntes, es redueix al mínim el grau d'estructuració i es recomana a l'entrevistador/a parlar sobre un tema, no es realitza cap tipus d'avaluació ni classificació de sentiments²¹⁸.

²¹⁶ Fairchild, H.P. (1966) Diccionario de Sociología. Mexico, D.F.: Fondo de Cultura Economica (4ª edición español)

²¹⁷ Sierra Bravo, R (1994). Técnicas de Investigación Social. Teoría y ejercicios. Madrid, España: Editorial Paraninfo, S.A. Pàg. 352

²¹⁸ Rincón, I.; Arnal, D.; Latorre, A.; Sans, A. (1995) Técnicas de investigación en ciencias sociales. Madrid: Edit. Dikinson. Pàg. 311

Així doncs, amb totes les entrevistes, l'entrevistadora s'ha desplaçat al lloc de treball de la persona entrevistada, de manera que en paral·lel, s'han pogut desenvolupar tasques d'observació del funcionament i reaccions del públic dels indrets on treballen les persones entrevistades.

Per tal de treure el màxim partit de l'entrevista, s'ha seguit un esquema similar d'actuació amb l'entrevistat amb la finalitat de crear el màxim clima de confiança. El primer pas ha estat escriure una carta per correu electrònic, fax i correu postal informant de qui érem, què fèiem i què volíem d'ells/es²¹⁹. En arribar al lloc de realització de l'entrevista, s'ha obsequiat a l'entrevistat amb alguna publicació del grup de recerca, per tal de donar a conèixer el tipus de recerca en el qual s'inscrivia l'estudi. Les primeres preguntes de l'entrevista s'han orientat a conèixer el centre i la persona entrevistada, per tal d'ubicar-la dins l'organigrama de l'equipament visitat i dels perfils definits més amunt. Posteriorment, les entrevistes s'han dirigit a conèixer la opinió dels entrevistats respecte quatre aspectes primordials d'aquesta recerca:

- La gestió: Quin era l'organigrama sobre el qual es regia l'equipament, de qui depenien, si era una entitat autònoma, etc. Així com la tipologia d'activitats que s'hi realitzen.
- El finançament: Quina era la seva font majoritària d'ingressos, com es distribuïen i quin tipus de finançament tenien públic o privat.
- Públic: Tipologia, comportament i estudis de públic realitzats
- Opinió: Respecte la presentació de jaciments arqueològics reconstruïts.

---

²¹⁹ S'adjunta el model de carta en l'annex núm. 6

5.1.3.1.- Entrevista exploratòria

S'ha dissenyat una doble tipologia d'entrevistes. La primera, que anomenarem entrevista exploratòria, ha anat dirigida a conèixer l'opinió d'experts – gestors, arqueòlegs, directors i monitors – sobre els espais de presentació arqueològics amb volumetria. Aquestes s'han portat a terme des del gener del 2004 fins a l'octubre del 2006 i han tingut lloc en els espais naturals de treball dels entrevistats on ens hi hem desplaçat. Aquests indrets es poden agrupar en tres: Estats Units, diferents països d'Europa i el nostre propi territori.

Pel que fa a Estats Units, les persones entrevistades són:

- Christina B. Rieth – New York State Museum (State Archaeologist – research and education)
- John Jameson – Southeast archaeological Center (Natural Park Service, U.S. Department of interior) – Senior archaeologist, Public Interpretation, Public Outreach Lead
- Dr. George S. Smith – Southeast Archaeological Center (Natural Park Service, U.S. Department of interior) – Registered Professional Archaeologist. Associate director
- John E. Ehrenhard – Southeast Archaeological Center (Natural Park Service, U.S. Department of Interior) – Director
- Diana Wall – City College of New York – Associate Professor Department of Anthropology
- Meredith Poole – Colonial Williamsburg Foundation – Staff archaeologist of the Department of archeological research and Coordinator of Public Programs
- Marley Brown – Colonial Williamsburg Foundation – Director of Archaeological Research

- David Orr – Temple University (Philadelphia)
- Triel Lindstrom – Florida Department of Environmental Protection – Bureau of Natural and Cultural Resources (Tallahassee)
- Steven W. Martin – Florida Department of Environmental Protection – Bureau of Natural and Cultural Resources (Tallahassee)
- Della Scott-Ireland – Florida Bureau of Archaeological Research – Underwater archaeologist
- Tabitha C. Joyner – Mision San Luis – Resource Development coordinator
- Ana Cabezas – Mision San Luis - Educator
- Bonnie G. McEwan – Mision San Luis – Director of Archeology

Les persones entrevistades a nivell europeu han estat:

- Roksana Chowaniec – Biskupin (Polònia) – Instytut Archeologii University of Warsaw
- Dr. Stephanie Moser – University of Southampton (Regne Unit) (Archaeology, School of Humanities) – Professor and Head of research
- David Allen – Iron Age Museum in Andover, Hampshire (Regne Unit) – Museum curator
- Josiane David – Archéodrome (França)– arqueòleg responsable del servei cultural de l'Archéodrome de la Bourgogne
- Mette Nicolajsen – Lejre (Dinamarca) – Cap de comunicació del centre d'arqueologia experimental de Lejre
- Erik Gregersen – Lejre - Rànger
- Leonora Thofte – Lejre - estudiant i intèrpret
- Dieter Todtenhaupt – Museumsdorf Düppel (Alemanya) – intèrpret i artesà de brea.

- Dr. Gunter Schöbel – Pfahlbautenmuseum (Alemanya) – Director
- Peter Walter M.A. – Pfahlbautenmuseum (Alemanya) – Wiss. Assistent
- Ilaria Pulini – Museo Civico Archeologico Etnologico (Parco Montale, Itàlia)
– Directora
- Dr. Neil Silberman – Ename Center for Public Archaeology and Heritage
Presentation (Bèlgica) – Director

El guió que s'ha seguit per aquesta primera tipologia d'entrevistes és molt general, tot i que els temes principals a preguntar sempre han estat els mateixos - gestió, finançament, públic i opinió respecte la reconstrucció física en arqueologia -, no sempre ens hem regit estrictament a les preguntes que presentem en aquest primer guió²²⁰.

5.1.3.2.- Entrevista en profunditat:

La segona tipologia d'entrevista, l'anomenem en profunditat i també es caracteritza per ser no estructurada; parteix d'un guió previ a través del qual establirem una conversa amb l'entrevistat amb la finalitat de conèixer la seva opinió respecte uns temes claus del centre en el qual treballa²²¹.

Aquesta entrevista s'ha realitzat en els cinc jaciments estudiats a Catalunya i que, a la inversa que els entrevistats en l'anterior tipologia, tan sols un dels cinc jaciments presenta les seves troballes de forma volumètrica.

---

²²⁰ El guió d'aquesta segona tipologia d'entrevistes es troba a l'annex 8.

²²¹ El guió d'aquesta segona tipologia d'entrevistes es troba a l'annex 8.

Els quatre jaciments restants, mostren les restes arquitectòniques d'estructures de forma consolidada sense donar la seva tercera dimensió. Aquestes entrevistes s'han realitzat principalment als responsables i treballadors de cada un dels jaciments, és a dir, a persones que tenen una relació diària de gestió, dinamització i manteniment dels jaciments estudiats. Aquestes entrevistes s'han realitzat des de l'1 de gener fins l'1 de Juliol del 2006. Tot i que en l'esquema d'entrevista que presentem tot seguit s'hi especifiquen una sèrie de preguntes concretes amb resposta tancada; es va fer ús d'aquest guió d'una manera flexible i oberta deixant que l'entrevistat expliqués els cinc punts principals que ens interessaven per conèixer l'organització i pensament del personal que gestiona aquests centres a Catalunya. Aquests punts eren:

- Gestió i organigrama del centre
- Finançament públic i/o privat
- Públic i estudis
- Dinamització del centre
- Pensament a l'entorn de les reconstruccions en arqueologia

Les persones entrevistades en aquest apartat es detallen tot seguit:

- Anna Garrido Ferrer – Museu d'Arqueologia de Catalunya – Departament de difusió i educació
- Carme Baqué Pons – Museu d'Arqueologia de Catalunya – Àrea de difusió a Girona i Ullastret
- Aurora Martín Ortega – Museu d'Arqueologia de Catalunya – Directora de les seccions de Girona i Ullastret del Museu d'Arqueologia de Catalunya

- Marta Argelagués Llauredó – Servei de Patrimoni Ajuntament de Cerdanyola del Vallès – Arqueòloga
- Helena Fibla Reverter – Museu del Montsià – Educadora
- Maria del Mar Villalbí – Museu del Montsià – Arqueòloga
- Jordi Morer Llorens – Empresa Rocs – Arqueòleg
- Josep Illa Ximenes – Professor de secundària de l'IES Alexandre Satorras
- Grup d'inspectors/es en ensenyament de les ciències socials de secundària de Catalunya

Per altra banda, també s'ha comptat amb l'assessorament dels següents experts en temes relacionats amb els estudis de públic i cultura:

- Dr. Mikel Asensio Brouard – Universidad Autonoma de Madrid – professor de psicologia i assessor en temes de museus i educació
- Antoni Laporte Roselló – ARTImetria. Estratègies per a la Cultura – Director

5.1.4.- Observació participant

Per altra banda, l'estudi qualitatiu es complementa amb la posada en marxa d'estratègies d'observació participant dirigides a la comunitat de professionals – tècnics, directors, monitors, pedagogs, professors, gestors, etc.- que treballa al voltant de la presentació al públic de JR; i al propi públic visitant d'aquests centres. La finalitat d'aquesta observació ha estat contrastar allò observat amb allò explicat pels entrevistats. Les pautes d'observació que s'han seguit han estat: comportament del públic en visites guiades i lliures, temps de durada de la visita i organització i tasques del personal.

Dins el mètode conegut com a observació participant, també s'han portat a terme entrevistes informals amb el públic, observació directa, participació en algunes de les activitats proposades en el sí dels centres i anàlisi dels documents produïts. Tot i que aquest mètode requereix una llarga extensió de temps d'estada en les comunitats estudiades, el nostre treball ha realitzat curtes estades en centres americans, europeus, espanyols i catalans que detallem tot seguit, que ens han permès tenir una primera aproximació a la problemàtica presentada i que tenen en comú la presentació de restes arqueològiques a escala real:

Estats Units d'Amèrica:

- State Museum of New York (Albany, New York State): Estada del 9 al 14 de Juny de 2004
- Mision San Luis (Tallahassee, Florida): Estada del 2 al 12 de Juliol de 2004
- Williamsburg (Virginia): Estada del 20 al 30 de Juny de 2004
- Jamestown (Virginia): Estada del 20 al 30 de Juny de 2004

Europa:

- University of Southampton²²² (Regne Unit): d'Octubre de 2000 a Juliol de 2001
- Iron Age Museum²²³ (Regne Unit): Novembre de 2000
- Archéodrome (Bourgogne, França): Estada el 5 i 6 d'Agost del 2005

---

²²² L'estada a la University of Southampton durant el curs 2000-2001 em va permetre entrar en contacte amb la Dra. Stephanie Moser amb la qual he mantingut un contacte regular i hem anat contrastant temes de la tesi.

²²³ L'any 2000 vaig tenir ocasió de visitar l'Iron Age Museum d'Andover (Hampshire, Regne Unit) i conèixer el conservador del museu, el Sr. David Allen. Posteriorment, vaig entrevistar-lo l'estiu del 2003 aprofitant una estada seva a Barcelona. Fruit de les converses mantingudes i l'estada d'un curs al Regne Unit, va sortir l'article: Masriera, C (2004).

- Vitrine d'archéologie (Les Martigues, França): Estada del 10 al 12 de Març del 2006
- Lejre (Copenhaguen, Dinamarca): Estada feta del 14 al 20 d'Octubre de 2005²²⁵.
- Frilandsmuseet (Dinamarca): Estada feta del 14 al 20 d'Octubre de 2005
- Biskupin (Polònia): Del 16 al 19 de Juny de 2006
- Museumsdorf Düppel (Berlín, Alemanya): Del 30 de Març al 2 d'Abril de 2006
- Pfahlbautenmuseum (Unteruhldingen, Alemanya): 11 i 12 d'Octubre 2006

Espanya:

- Numància (Castella – Lleó): Del 18 al 20 d'Agost de 2006
- La Bastida de les Alcuses (Moixent, València): Novembre de 1999

Catalunya:

- Parc Neolític de La Draga (Banyoles, Pla de l'Estany): 17 d'Octubre de 2006
- Parc arqueològic Magí Inglada (Vendrell, Baix Penedès): 4 i 5 Novembre de 2006
- Ciutadella ibèrica de Calafell (Calafell, Baix Penedès): Estada del 13 de Juny al 13 de Juliol 2006
- Patronat Flor de Maig (Cerdanyola del Vallès, Vallès Occidental): Octubre de 1998

---

²²⁴ Com a resultat de l'estada d'una setmana durant el mes d'Octubre de 2005 en aquest centre, en va sorgir l'article Masriera, C. (2006) Op. Cit.

Destaca l'estada d'un mes amb dedicació completa diària en els jaciments arqueològics ibèrics d'Ullastret (Girona) – del 28 de Juny al 28 de Juliol de 2006- i Ciutadella de Calafell (Tarragona)²²⁵ – del 13 de Juny al 13 de Juliol de 2006 - ; i els diumenges del mes de maig al jaciment del Turó de ca n'Olivé a Cerdanyola del Vallès (Barcelona). Previ a l'assistència dels observadors/es en el camp de treball, s'ha realitzat una trobada amb els treballadors/es dels diferents centres per tal que en quedin assabentats de la presència d'aquests i no els hi causi cap molèstia. Les principals dimensions i variables d'interès que han estat observades, com hem apuntat amb anterioritat, són:

- Organització i tasques del personal
- Temps de durada de la visita
- Comportament del públic en visites guiades i en visites lliures

Les observacions han estat registrades en quaderns manuscrits on s'hi registren esdeveniments i un primer nivell d'anàlisi, seguint l'esquema anterior.

El treball qualitatiu (entrevistes i observació) han permès finalment dissenyar les enquestes que es presenten.

5.2.- Tècniques quantitatives:

Apartir de l'anàlisi qualitatiu anteriorment esmentat, es va portar a terme el disseny de dues enquestes²²⁶ que serien utilitzades en els cinc jaciments ibèrics objecte d'estudi – Ullastret (Girona), Ciutadella de Calafell (Tarragona), El Molí d'Espígol (Lleida), Turó de Ca n'Olivé (Barcelona) i La Moleta del Remei (Tarragona) - .

---

²²⁵ Agraïm sincerament l'esforç i la bona feina feta de les alumnes de "Didàctica del Patrimoni", Magalí Lladó i Bruna Fañé.

²²⁶ Es poden visualitzar en els annexos 4 i 5.

Han estat dues les enquestes realitzades - després de diferents consultes a experts²²⁷ -, pel fet que d'alguna manera volíem experimentar si realitzant una enquesta a l'entrada de la visita i una altra a la sortida, podíem detectar alguna diferència en el grau de coneixement amb el que sortia el públic. Al mateix temps, les enquestes han servit per conèixer el perfil del públic que visita els jaciments ibèrics de Catalunya i el seu grau de satisfacció de la visita.

En els cinc jaciments escollits s'hi representen els dos models analitzats en aquest treball, el de consolidació i el de reconstrucció d'un jaciment arqueològic presentant una interpretació de la seva tercera dimensió. Per tant, al mateix temps que a través de les enquestes hem conegut el perfil dels visitants, el grau de comunicació i comprensió de cada jaciment i el seu grau de satisfacció²²⁸, els resultats també han pogut comparar-se entre models de presentació amb la finalitat d'entreveure s'hi havia un model on el visitant tingués una informació més completa sobre la cultura ibèrica.

En conjunt doncs, aquest anàlisi quantitatiu pretén ser el que en psicologia es diu un quasi-experiment amb la finalitat de testar la metodologia i el camp d'estudi on aquesta s'aplicava. L'enquesta ha estat realitzada de forma aleatòria, és a dir, que s'ha escollit visitants a l'atzar de diferents edats, sexe i condició social.

Les problemàtiques amb les que ens hem trobat i que han derivat en el disseny de les enquestes que proposem són diverses.

---

²²⁷ Consulta feta al Dr. Mikel Asensio de la Universidad Autonoma de Madrid; al Sr. Antoni Laporte de l'empresa ARTI-metria i al Sr. Ferran Urgell de la Universitat Oberta de Catalunya.

²²⁸ Totes les preguntes en relació al nivell de satisfacció, segueixen el mateix criteri. L'enquestat havia de puntuar en una escala del 0 al 10 diversos aspectes associats a adjectius pretesament dicotòmics. En tots els casos, l'adjectiu més negatiu es presenta a un extrem del continuum de l'escala 0-10 associat als valors propers a 0. A la inversa, l'adjectiu considerat com a positiu es presenta a l'extrem associat al 10. D'aquesta forma, doncs, mitjanes altes s'associen a una major satisfacció dels usuaris.

Anterior a la posada en marxa definitiva de la doble enquesta, es va realitzar una prova pilot en la que es van detectar les reticències de la gent a estar identificats perquè s'ho prenen com una prova de coneixement. La identificació dels visitants ens permetia agrupar l'enquesta d'entrada i de sortida d'un mateix individu. Per tant, es va optar per presentar resultats agregats per jaciments i per tipus d'enquesta que tenen com a finalitat conèixer el conjunt de persones segons el seu perfil i no segons la seva identitat. Això ha determinat que el tractament estadístic en l'apartat d'anàlisi de les enquestes hagi estat per separat, de manera que variables estructurals han estat utilitzades sense creuar dades entre les dues enquestes, la d'entrada i la de sortida.

Una altra de les problemàtiques amb les quals ens hem trobat és el fet que no estem analitzant una població tancada com poden ser tots els habitants de Catalunya o tot el jovent de Catalunya, sinó que és el públic – escolar, adult i jubilat – que ha visitat algun dels jaciments citats.

L'estacionalitat del públic visitant degut a la naturalesa específica de l'objecte d'estudi, que està molt lligada al turisme, fa que un estudi exhaustiu d'aquest interès requereixi un anàlisi perllongat al llarg de l'any que és el que preteníem realitzar. Les dificultats de caràcter econòmic, logístic i de les diferències internes dins els mateixos centres²²⁹ ho han impedit. Per tant, com a unitat temporal bàsica s'ha triat un mes sencer en cada un dels jaciments, entre el maig i el Juliol, en funció del jaciment i la disponibilitat dels responsables.

---

²²⁹ Ja s'ha esmentat amb anterioritat la divergència d'horaris d'obertura dels centres analitzats.

Amb tots aquests condicionants es va passar aquesta doble enquesta a un total de 614 persones per l'enquesta d'entrada (anomenada A) i 643 persones per l'enquesta de sortida (anomenada B). De forma agregada per jaciments se'n van passar un total de 364 d'entrada i 371 de sortida a la Ciutadella de Calafell (Tarragona), 735 en total; 9 d'entrada i 10 de sortida al Turó de Can Olivé (Barcelona), 19 en total; 16 d'entrada i 16 de sortida al Molí de l'Espígol (Lleida), 32 en total; 37 d'entrada i 37 de sortida a la Moleta del Remei (Tarragona), 74 en total i 188 d'entrada i 209 de sortida a Ullastret (Girona), 397 en total. El percentatge d'error de forma agregada i específica s'ha calculat a partir del número total de visitants pels mesos de maig, juny i juliol dels anys que van del 2000 al 2004. S'hi ha aplicat la formula:

$$n = \frac{N * Z_{\alpha}^2 * p * q}{d^2 * (N - 1) + Z_{\alpha}^2 * p * q}$$

De la qual s'ha calculat un nivell de precisió del 0,3 – 0,4 – 0,5 %²³⁰. Finalment, però no ha estat possible aplicar un marge d'error del 0,3 % pel mostreig d'enquestes, ja que les recollides han estat per sota d'aquest percentatge. Per tant, la recollida representa un marge d'error del 0,4 i del 0,5 %.

²³⁰ Se'n adjunta la taula en l'annex 3